

Międzynarodowa Konferencja Logopedyczna

Zaburzenia płynności mowy - Teoria i praktyka

Uniwersytet Śląski
Katowice

Wielowymiarowa, oparta na dowodach diagnoza prowadząca do wielopłaszczyznowej terapii

Martine Vanryckeghem
University of Central Florida
martinev@ucf.edu

Własność intelektualna

- Bardzo proszę o powstrzymanie się od robienia zdjęć slajdom i nagrywania materiałów multimedialnych.

Dziękuję!

	DIAGNOZA	
RZECZYWISTOŚĆ	Osoba jąkająca się	Osoba niejąkająca się
Osoba jąkająca się	Trafienie / Poprawne potwierdzenie Poprawne zdiagnozowanie jąkania	Nietrafiony/Falszywy negatywny/Błąd typu II Zdiagnozowanie jąkania u osoby niejąkającej się
Osoba niejąkająca się	Falszywy alarm/ Falszywy pozytywny/ Błąd typu I Niezdiagnozowanie jąkania u osoby jąkającej się	Trafienie/Poprawne odrzucenie Poprawne odrzucenie jąkania jako diagnozy osoby niejąkającej się

Wielowymiarowe podejście oparte na dowodach do podejmowania decyzji diagnostycznych

- **Wielowymiarowość** charakterystyczna dla osób jąkających się
- **Procedury diagnostyczne oparte na dowodach**
  - Rozpoznanie różnicowe / badanie przesiewowe (skrining)
    - Osoby jąkające się
    - Osoby niejąkające się
    - Inne zaburzenia płynności mowy
  - Prowadzą do *indywidualnie dopasowanych* strategii terapeutycznych

Mój klient jest osobą jąkającą się z umiarkowanym nasileniem...

I co teraz?

„Dwoje ludzi będących świadkami pewnego zdarzenia (jąkania) rzadko kiedy zwracają uwagę na te same jego aspekty i jest mało prawdopodobne, że opiszą je w ten sam sposób.”
(Silverman,1996)

- Zawodność liczenia momentów zająknięcia
- Brak zgodności pomiędzy słuchaczami i u tego samego słuchacza
- Procedura liczenia może być różna:
  - Liczba słów
  - Liczba sylab

- Zawodność prowadzi do kwestionowania *trafności* w zakresie:
  - Nasilenia
  - Postępów terapii
- Wiarygodność zwiększona dzięki bardziej precyzyjnej, *molekularnej* definicji jąkania

Analiza *molekularna* pokazuje, że:

- Osoby niejąkające się
  - Również bywają nie płynne
  - Niepłynności nie są klinicznie istotne zarówno ze względu na ich rodzaj jak i ilość
- Osoby jąkające się
  - Częściej mówią płynnie niż nie płynnie
  - Charakteryzuje je coś więcej niż tylko niepłynność mowy
  - Niepłynności różnią się pod względem rodzaju i ilości w porównaniu do osób niejąkających się
- Inne zaburzenia również mają wpływ na płynność
  - Neurogeniczne
  - Psychogeniczne

- „Mimo iż zauważalne niepłynności (...) są kluczowe w zdiagnozowaniu osoby jako jąkającej się... diagnoza ta nie ma racji bytu, jeśli niepłynnościom tym nie towarzyszą *uczucia, postawy* oraz *inne zachowania* typowe dla jąkania.” (Cooper, 1999, s.10)
- Diagnoza osób jąkających się jest *jednowymiarowa* jeśli koncentruje się tylko na niepłynności mowy. To skutkuje bardzo wąskim postrzeganiem tego zaburzenia. (Conture, 2001)

→ konieczna jest diagnoza *wielowymiarowa*

- Istota wewnętrznych problemów osób jąkających się często sprawia, że nie są one zauważane podczas diagnozy i nie są podejmowane w trakcie terapii (Conture, 2001; Manning, 1999)
- Wiele aspektów definiujących jąkanie może być *doświadczonych* bardziej niż *zauważonych* (Perkins, 1990)

→ Autoewaluacja klienta pokazuje *widok z wewnątrz*

Zestaw narzędzi do diagnozy zachowania (ang. *Behavior Assessment Battery – BAB*)

Martine Vanryckeghem
i Gene J. Bruten

Wielowymiarowe, oparte na dowodach podejście do rozpoznania różnicowego i badań przesiewowych (skrining)

Zestaw narzędzi do diagnozy zachowania (ang. *Behavior Assessment Battery – BAB*)

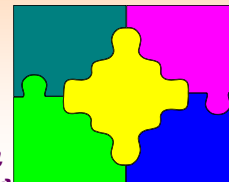
- Wykorzystanie *obserwacji* logopedy i *kwestionariusze samooceny* klienta (standaryzowane i normalizowane)
- Wymiary diagnozy muszą być
  - Jasno określone
  - Operacyjne
  - Wiarygodne
  - Uzasadnione
- Informacje zdobyte dzięki wymiarom obecnym w narzędziach badawczych pomagają w zredukowaniu liczby i możliwości wystąpienia błędów typu I i II

Procedura diagnozy

- Zebranie historii
- Sesja diagnostyczna
  - Kwestionariusz samooceny
  - Obserwacja
    - Niepłynności w czasie czytania i mowy spontanicznej
    - Czynniki fizjologiczne
  - Wywiad

Zestaw narzędzi do diagnozy zachowania (ang. *Behavior Assessment Battery – BAB*)

- Diagnoza obejmuje czynniki
  - Afektywne
  - Behawioralne
  - Kognitywne

(ang. *ABC* – *ffective, behavioral, cognitive*)

– Afektywne

- Reakcja powiązane z głoskami, słowami
- Sytuacje komunikacyjne

– Behawioralne

- Momenty zająknięcia i inne niepłynności
- Zachowania drugorzędowe (mechanizmy radzenia sobie)
  - reakcje unikania

– Kognitywne

- Przekonanie na temat własnych umiejętności komunikacyjnych
- Postawa wobec mówienia

**Mój klient jest osobą jękającą się z umiarkowanym nasileniem...
I co teraz?**

Mój klient ma określone problemy w obszarze komponentów A, B i K

Ogólna reakcja emocjonalna

- **Wynik autoewaluacji**
  - Zastosowanie standaryzowanego kwestionariusza przesiewowego, by zidentyfikować ogólny niepokój lub fobię społeczną
- **ICzynniki fizjologiczneI**
- **Wywiad**

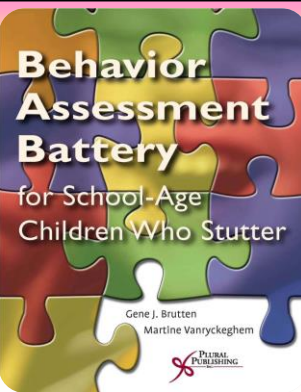
Jeśli wyniki kwestionariusza samooceny i/lub czynniki fizjologiczne w momentach ciszy wskazują na silny niepokój lub fobię społeczną

→ skieruj na konsultację psychologiczną

Czynniki związane z samą mową

- **Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych (ang. *Speech-Situation Checklist – SSC*)**
  - Reakcje emocjonalne
  - Zakłócenia w mowie
- **Lista zachowań**
- **Test do badania postaw związanych z komunikowaniem się (ang. *Communication Attitude Test – CAT*)**
- **Próbki mowy**
  - Mowa spontaniczna
  - Czytanie na głos oraz po cichu

Behavior Assessment Battery for Adults Who Stutter

Martine Vanryckeghem
Gene J. Bruten

Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych (ang. *Speech-Situation Checklist – SSC*)©

Reakcje emocjonalne
Emotional Response (SSC-ER)

Zakłócenia w mowie
Speech Disruption (SSC-SD)

SSC-ER

– Bada negatywne reakcje emocjonalne (troska, zmartwienie, lęk, niepokój)

– Odnosi się do *sytuacji* interpersonalnych

- rozmowa przez telefon
- zamawianie w restauracji

– Odnosi się do określonych *głosek i słów*

- przedstawianie się
- czytanie na głos fragmentu, w którym nie można wprowadzić zmian

Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych © dla osób dorosłych – negatywne reakcje emocjonalne

11. rozmawiasz ze sprzedawcą	1	2	3	4	5
13. Jesteś krytykowanym	1	2	3	4	5
14. rozmawiasz z kimś po raz pierwszy	1	2	3	4	5
17. czytasz na głos zadany tekst	1	2	3	4	5
21. Jesteś w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej o pracę	1	2	3	4	5

Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych © dla osób dzieci – negatywne reakcje emocjonalne

12. przedstawiasz prezentację przed klasą	wcale	trochę	więcej niż trochę	dużo	bardzo dużo
14. opowiadasz historyjkę	wcale	trochę	więcej niż trochę	dużo	bardzo dużo
17. rozmawiasz z kimś na imprezie	wcale	trochę	więcej niż trochę	dużo	bardzo dużo
20. rozmawiasz ze swoim najlepszym przyjacielem	wcale	trochę	więcej niż trochę	dużo	bardzo dużo

SSC-ER

• Wynik całkowity: poszczególne wartości z 5-punktowej skali są sumowane

– Wynik całkowity porównywany jest z normami

• Szczególną uwagę powinniśmy zwrócić na sytuacje, którym przypisano wysokie wartości

– Pozwala stworzyć hierarchię sytuacji komunikacyjnych, które powinny zostać ujęte w planie terapii

SSC-SD

– Bada zakłócenia w mowie (jąkanie) w tych samych sytuacjach komunikacyjnych co SSC-ER

– Odnosi się do *sytuacji* interpersonalnych

- spotkanie kogoś po raz pierwszy
- rozmowa z nauczycielem lub przełożonym

– Odnosi się do określonych *głosek i słów*

- przedstawianie się
- prośba o powtórzenie

Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych © dla osób dorosłych – zakłócenia w mowie

34. Jesteś poproszony o podanie swojego imienia	1	2	3	4	5
35. przedstawiasz osoby	1	2	3	4	5
36. ktoś pyta cię o dane osobowe	1	2	3	4	5
37. zadajesz pytanie nauczycielowi lub przełożonemu	1	2	3	4	5

Lista kontrolna sytuacji komunikacyjnych © dla osób dzieci – zakłócenia w mowie

6. rozmowa z lekarzem	żaden	niewielki	więcej niż niewielki	duży	bardzo duży
23. rozmowa przez telefon	żaden	niewielki	więcej niż niewielki	duży	bardzo duży
48. przemówienie na jakiś temat	żaden	niewielki	więcej niż niewielki	duży	bardzo duży

SSC-SD

- Klient ocenia trudności z mówieniem w danych sytuacjach (zakres zakłócenia mowy)
  - Wyniki są sumowane i porównywane z normami
- Wyniki dla poszczególnych sytuacji są analizowane pod kątem uwzględnienia ich w terapii

SSC: spostrzeżenia dotyczące różnic między grupami badanych

- Zdecydowanie wyższe wyniki SSC-ER i SSC-SD u osób jąkających się niż w grupie kontrolnej

Interpretacja wyników

- Ustalenie czy wynik klienta jest *atypowy*
  - Czy wynik różni się o *jedną lub dwie wartości odchylenia standardowego* od średniej dla osób niejąkających się?
- Zwróć szczególną uwagę na wyniki ER i SD które są o *1½ - 2 wartości odchylenia standardowego* wyższe od średniej dla osób niejąkających się
- Porównaj wynik uzyskany przez klienta ze średnim wynikiem *dla osób jąkających się*

Interpretacja wyników

- Poszczególne *elementy* SSC-ER i SSC-SD
  - Uzyskany wynik: 3, 4 lub 5
- Czy te sytuacje mają coś wspólnego?
  - Analiza pod kątem czynników mających wpływ
    - Głoski i słowa
    - Sytuacje w szkole i w pracy
    - Sytuacje komunikacyjne i interpersonalne

Lista zachowań © (ang. *Behavior Checklist – BCL*)

- Lista zachowań dostarcza informacji na temat reakcji unikania powiązanych z konkretnymi słowami i sytuacjami
- Obejmuje zachowania w trakcie mówienia lub przed, które pozwalają uniknąć wypowiedziania konkretnych słów lub wypowiedziania się w konkretnych sytuacjach
  - bada ilość i częstotliwość występowania strategii kompensacyjnych/reakcji unikania

Lista zachowań © dla dorosłych

16. spoglądasz w górę, na dół lub na boki		1	2	3	4	5
20. wstrzymujesz oddech podczas wdechu		1	2	3	4	5
50. zamieniasz słowo na inne		1	2	3	4	5
60. mówisz w nietypowy sposób		1	2	3	4	5

Lista zachowań © dla dzieci

CZY ABY POMÓC SOBIE W WYPOWIEDZENIU DŹWIĘKU LUB SŁOWA...

1. dotykasz włosów .....TAK.....NIE
24. bierzesz głęboki wdech.....TAK.....NIE
31. poruszasz całym ciałem.....TAK.....NIE
33. zamieniasz dźwięki lub słowa?.....TAK.....NIE

Lista zachowań – spostrzeżenia dotyczące różnic między grupami badanych

- Ilość różnych zachowań powiązanych z unikaniem danych słów/głosek i sytuacji zdecydowanie większa u osób jękających się niż w grupie kontrolnej
- Osoby jękające się i osoby niejękające się stosują inne mechanizmy
  - U osób jękających się można wyróżnić sposoby bezpośrednie powiązane ze sposobem mówienia, np.:
    - Wydech przed mówieniem
    - Zmiana natężenia głosu
    - Zmiana tempa mówienia
    - Dodawanie głosek przed wyrazem

Interpretacja wyników

- Ustalenie czy wynik klienta jest *atypowy*
  - Czy wynik różni się o *dwie lub więcej wartości odchylenia standardowego* od średniej dla osób niejękających się?
- Zwróć uwagę na wyniki, które są o *1½ - 2 wartości odchylenia standardowego* wyższe od średniej dla osób niejękających się
- Porównaj wynik uzyskany przez klienta ze średnim wynikiem *dla osób jękających się* i ustal czy jest zbliżony, taki sam, czy wyższy

Interpretacja wyników

- Zwróć uwagę na *poszczególne* elementy
  - W ten sposób możesz stworzyć inwentarz reakcji unikania dla danego klienta
  - Czy stosowane sposoby i mechanizmy odnoszą się bardziej do:
    - głosek/wyrazów?
    - sytuacji komunikacyjnych?

Postawy związane z komunikowaniem się

- Bada czynniki poznawcze: *przekonania dotyczące mówienia*
  - BigCAT (Test do badania postaw związanych z komunikowaniem się dla osób dorosłych)
  - CAT (Test do badania postaw związanych z komunikowaniem się jękających się dzieci w wieku szkolnym)
  - KiddycAT (Test do badania postaw związanych z komunikowaniem się jękających się dzieci w wieku przedszkolnym)

Postawy związane z komunikowaniem się

- **BigCAT**
  - 17 pozycji oznaczonych jako „prawda” i 17 jako „fałsz” wskazuje na negatywne przekonania
- **CAT**
  - 18 pozycji oznaczonych jako „prawda” i 15 jako „fałsz” wskazuje na negatywne przekonania
- **KiddyCAT**
  - 6 pozycji, na które udzielono odpowiedzi „TAK” i 6 na „NIE” wskazuje na negatywne przekonania

BigCAT

BigCAT

1. Jest coś nieprawidłowego w sposobie, w jaki mówię.....Prawda...Fałsz
6. Mówienie nie stanowi dla mnie problemu.....Prawda...Fałsz
26. Mój sposób mówienia nie wpływa na moje interakcje z innymi.....Prawda...Fałsz
34. Mój sposób mówienia mnie martwi.....Prawda...Fałsz

BigCAT – spostrzeżenia dotyczące różnic między grupami badanych

- Osoby jąkające się uzyskują wyższe wyniki niż grupa kontrolna (różnica istotna statystycznie)
- Bardzo pomocne narzędzie w badaniach przesiewowych (skrining): osoby jąkające się uzyskują wynik wyższy o 6-krotność odchylenia standardowego od średniego wyniku osób niejąkających się (w przypadku skali Ericksona S-24 jest to tylko 2-krotność)

CAT

11. Większość czasu mówię całkiem dobrze.....Prawda...Fałsz
13. Nie lubię rozmawiać z innymi dziećmi.....Prawda...Fałsz
16. Słowa łatwo ze mnie wychodzą.....Prawda...Fałsz
25. Chętniej mówię niż piszę.....Prawda...Fałsz

CAT – spostrzeżenia dotyczące różnic między grupami badanych

- Wykazano statystycznie istotną różnicę między wynikami dzieci jąkających się i grupy kontrolnej – wyniki dzieci jąkających się są wyższe

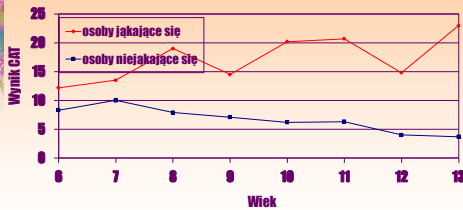
BigCAT i CAT: Interpretacja wyników

- Ustalenie czy wynik klienta jest *atypowy* sugeruje negatywną postawę
  - Czy wynik różni się *o dwie lub więcej wartości odchylenia standardowego* od średniej dla osób niejąkających się?
- Wyniki o *1½ - 2 wartości odchylenia standardowego* wyższe od średniej dla osób niejąkających się nie powinny być ignorowane
- Jeśli wynik odbiega od normy, porównaj go ze średnim wynikiem *dla osób jąkających się*

BigCAT i CAT – Interpretacja wyników

- Zwróć uwagę na *poszczególne pozycje* kwestionariuszy BigCAT i CAT
  - Oddziel negatywne reakcje na mówienie od pozytywnych
    - **Negatywne** przekonania powiązane z mówieniem
      - stają przeszkodą w postępach terapeutycznych i wymagają terapii o ukierunkowaniu poznawczym
    - **Wykorzystaj pozytywne** przekonania
      - zbuduj podstawy do pracy nad postawą, które będą miały znaczenie w osiągnięciu, wspieraniu i utrzymywaniu postępów terapeutycznych

Wykres liniowy wyników CAT osiągniętych przez dwie 55-osobowe grupy (dzieci jąkające się i niejąkające się) w ośmiu różnych grupach wiekowych (Vanryckeghem i Brutten, 1997).

Martine Vanryckeghem
Gene J. Brutten

KiddyCAT

Test do badania postaw związanych z komunikowaniem się jąkających się dzieci w wieku przedszkolnym

Tomuszenie i adaptacja Katarzyna Wępińska

KiddyCAT

- Czy mówisz dobrze? Tak Nie
- Czy mówienie jest dla Ciebie trudne? Tak Nie
- Czy wypowiedzianie słów jest dla Ciebie trudne? Tak Nie

KiddyCAT – spostrzeżenia dotyczące różnic między grupami badanych

- Wykazano statystycznie istotną różnicę między wynikami dzieci jąkających się i grupy kontrolnej – wyniki dzieci jąkających się są wyższe

Test interpretation

- Ustalenie czy postawa związana z mówieniem Klienta jest charakterystyczna dla osób niejąkających się, czy wynik jest *atypowy*
  - Czy wynik różni się *o dwie lub więcej wartości odchylenia standardowego* od średniej dla osób niejąkających się?
- Porównaj wynik klienta z normami ustalonymi dla *dla osób jąkających się*
  - Ustal czy jest zbliżony, taki sam, czy wyższy

Próbki mowy

Dorośli

Przewidywanie → Czytanie na głos

- 2 czytania „na przewidywanie” (ten sam tekst długi na ok. z 300 wyrazów)
  - Klient czyta tekst po *cichu* i ma za zadanie zaznaczyć słowa, co do których przewiduje, że miałby trudności z wypowiedzeniem ich, gdyby czytał ten tekst na głos
- Po przeczytaniu tekstu po cichu dwa razy, klient jest proszony, by przeczytał go *na głos*

Czytanie po cichu

- Spójność
  - przewidywane momenty zająknięcia również były przewidywane albo wystąpiły podczas czytania na głos
- Niespójność
  - przewidywane momenty zająknięcia nie wystąpiły podczas czytania na głos albo wystąpiły nieprzewidywane zająknięcia

Przewidywanie ↔ Czytanie na głos

- Przewidywanie vs czytanie na głos
  - przewidywane trudności
  - zaobserwowane trudności
  - zgodność
  - fonemy, które sprawiają trudność Klientowi

Czytanie na głos

- Dwa czytania pod rząd tego samego tekstu (długości ok. 300 słów)
- Logopeda zaznacza miejsca, w których wystąpiły zająknięcia lub inne nie płynności

Czytanie na głos

- Ustal:
  - liczbę słów zająkniętych i % słów zająkniętych
  - typy nie płynności charakterystycznych dla jąkania
  - % i typ innych nie płynności
  - problematyczne fonemy
  - umiejscowienie problematycznych fonemów
  - liczba powtórzeń
  - długość prolongacji
  - spójność z przewidywaniami
  - adaptacje

Występujące zachowania

- Mowa spontaniczna
  - Nagraj próbkę mowy o długości ok. 300 słów w trakcie:
    - monologu
    - rozmowy

• Ustal:

- częstotliwość i rodzaj nie płynności charakterystycznych dla jąkania
- częstotliwość i rodzaj innych nie płynności
- spójność pomiędzy miejscami występowania zająknięć
  - słowa, głoski
  - miejsce w słowie/zdaniu
- zachowania drugorzędowe

Dzieci w wieku szkolnym

Przewidywanie Czytanie na głos

- 2 czytania „na przewidywanie” (ten sam tekst długi na ok. z 200 wyrazów), poziom tekstu dostosowany do wieku
- Klient czyta tekst po cichu i ma za zadanie zaznaczyć słowa, co do których przewiduje, że miałby trudności z wypowiedzeniem ich, gdyby czytał ten tekst na głos
- Za każdym razem klient dostaje czystą kopię
- Po przeczytaniu tekstu po cichu po raz drugi klient jest proszony, by przeczytał tekst na głos

Przewidywanie ↔ Czytanie na głos

- Przewidywanie vs czytanie na głos
  - przewidywane trudności (liczba i % wszystkich słów, na których klient przewidywał wystąpienie zajknięcia)
  - zaobserwowane trudności (liczba i % wszystkich słów, na których wystąpiło zajknięcie)
  - zgodność

Dwukrotne czytanie na głos

- Klient dwa razy z rzędu czyta na głos tekst długości ok. 200 słów dostosowany do swojego wieku
- Logopeda zaznacza:
  - *typ i częstotliwość* występowania nie płynności charakterystycznych dla jąkania
  - *umiejscowienie* momentów zajknięcia
  - *typ i częstotliwość* występowania innych nie płynności

Czytanie

- typ i częstotliwość występowania nie płynności charakterystycznych dla jąkania
- spójność przewidywań z rzeczywistością
- problematyczne fonemy
- ich umiejscowienie (w słowie, w zdaniu)
- liczba powtórzeń w jednym momencie zajknięcia
- długość prolongacji
- typ i częstotliwość występowania innych nie płynności

Dzieci w wieku szkolnym i przedszkolnym Mowa spontaniczna

- Nagraj próbkę mowy o długości ok. 300 słów podczas:
  - monologu
  - rozmowy

Wywiad

- Wykorzystaj historię klienta, wyniki kwestionariuszy samooceny, dane uzyskane na podstawie próbek mowy (czytanie i mowa spontaniczna) jako podstawę do rozszerzonej diagnozy i ustalenia:
  - negatywnych emocji związanych z mówieniem
  - zakłóceń mowy
  - reakcji unikania
  - postawy
  - słów i sytuacji komunikacyjnych powiązanych z jąkaniem

Wielowymiarowa terapia

Culatta i Goldberg (1995)

- Niepowodzenia klienta dużo częściej wynikają ze *złego doboru* technik, niż cech samych technik
- Zarówno *złożoność zaburzenia* jak i duże *różnice pomiędzy przypadkami* wykluczają uniwersalną procedurę terapeutyczną i sztywny protokół, który nie może być dostosowany do potrzeb danego klienta.

• Wielowymiarowa diagnoza wskazuje na powiązania pomiędzy:

- negatywnymi emocjami
- zakłóceniami mowy
- negatywnymi postawami związanymi z komunikacją
- reakcjami unikania

• Narzędzia wchodzące w skład BAB pozwalają na uzyskanie danych autoewaluacji w obszarach:

- Niepłynności charakterystycznych dla jąkania
  - Zakłócenia mowy
    - Głoski, słowa
    - Sytuacje komunikacyjne
- Zachowania drugorzędowe
  - Reakcje unikania
- Czynników poprzedzających moment zająknięcia i będących jego konsekwencjami
  - Negatywne emocje
  - Negatywna postawa

• Wyniki uzyskane dzięki narzędziom wchodzącym w skład BAB pozwalają na zaprogramowanie wstępnego szkicu terapii

- dopasowanej do indywidualnych potrzeb klienta
  - do zachowań jakie reprezentuje
  - wielowymiarowej
- Van Riper: „Musimy brać pod uwagę wyjątkowość każdej osoby jękającej się”

• Taktyka wielopłaszczyznowa

- Żadna z dostępnych procedur terapeutycznych nie jest w stanie pomóc każdemu (patrz: meta-analiza)
- Efekt terapii będzie różny dla różnych klientów
- Taktyki nie wykluczają się wzajemnie
- Interakcja pomiędzy taktykami
- Wynik zbiorczy

• Taktyka wielopłaszczyznowa

- Efekt terapii zależy po części od:
  - taktów terapeutycznych nakierowanych na niepłynności i reakcje drugorzędowe
  - złożoności i nasilenia objawów
  - czasu trwania zaburzenia (cechy chroniczności)
  - realistycznych oczekiwań
    - oczekiwania poprawy
  - zaangażowania klienta
  - działań skomasowanych i rozproszonych

Terapia wielopłaszczyznowa

Wytyczne

Diagnoza

• Wielowymiarowe procedury

- Afektywne
- Behawioralne
- Kognitywne ...zmiany

Zachowania drugorzędowe

- Wyczone zachowania będące wtórnymi do samego jąkania (reakcje)
- Utrudniają uzyskiwanie płynności
- Mogą bardziej utrudniać komunikację i być bardziej rozpraszające dla rozmówców niż samo jąkanie
- Można wpływać na nie taktykami nakierowanymi na pojedyncze przypadki
- Zmniejszenie ich ilości i częstotliwości występowania działa motywująco
- Należy zapobiec ich nawrotom (wyposażyć klientów w odpowiednią wiedzę i techniki)

Weź na cel: świadomość

- Ustal jakie zachowania drugorzędowe występują najczęściej
  - Podstawa do zmian
- Podejście trzech kroków
  - Identyfikacja zachowania drugorzędowego u logopedy
  - Identyfikacja zachowania drugorzędowego u samego siebie na nagraniu wideo
  - Identyfikacja zachowania drugorzędowego u siebie w trakcie mówienia

Weź na cel: pominięcia

- Częstotliwość występowania zachowań będzie spadała wraz z treningiem świadomości
- Ustal obecny poziom pominięć jako reakcji unikania i skup się na nich
- Użyj procedur znanych z pracy nad płynnością: wzmocnienie pozytywne, ekonomia żetonowa itp.

Niepłynności charakterystyczne dla jąkania

Zestawienie z rzeczywistością

- Słuchanie próbek mowy *innych osób*
  - rówieśnicy nie mówią w pełni płynnie
- Słuchanie nagranych próbek *własnej mowy*
  - płynność jest dominująca
  - niepłynności nie zawsze występują

Niepłynności charakterystyczne dla jąkania

- Jąkanie bardziej płynne
- Mówienie bardziej płynne
- Podejścia hybrydowe

Wzmacnianie odruchów wspierających płynność

- Ćwiczenia relaksacyjne mięśni zaangażowanych w :
  - oddychanie
  - fonację
  - artykulację

Wzmacnianie odruchów wspierających płynność

- Modelowanie i wzmacnianie:
  - lekki wydech przed inicjowaniem fonacji (terapia oddechowa)
  - delikatny kontakt artykulatorów
  - łagodne inicjowanie fonacji
  - wydłużenia (zwolnienie tempa)
  - ciągłość fonacji
- Zaczynaj ćwiczenia od słów i sytuacji komunikacyjnych, które nie są unikane (nie wiąże się z nimi)

Czynniki afektywne

Warunkowanie i desensytyzacja głosek, słów i sytuacji komunikacyjnych

- Głoski, słowa, sytuacje komunikacyjne, które wiążą się z negatywnymi emocjami
- W pierwszej kolejności słowa/głoski:
  - sytuacja, której najrzadziej dotyczą
  - pojawiają się najczęściej
  - z którymi klient ma motywację się zmierzyć

Warunkowanie i desensytyzacja głosek, słów i sytuacji komunikacyjnych

- Ćwiczenia w *pozytywnym środowisku* gabinetowym (przeciwwarunkowanie) mają na celu wypracowanie płynności przed przejściem do *środowiska neutralnego* - codzienne sytuacje (odwarunkowanie)
- Powtarzanie nabytych umiejętności w sytuacjach komunikacyjnych o coraz większej trudności
  - przenoszenie nawyków na sytuacje pozagabinetowe i utrzymywanie efektów terapii

Kształtowanie postaw

- Porozmawiaj z klientem na temat irracjonalności jego przekonania, że wszyscy inni *zawsze* płynnie mówią, a on *zawsze* się jąka
  - analiza nagrań wideo i realnych sytuacji
- Omówcie konsekwencje skupiania się na negatywach: „Nigdy nie uda mi się...”, „Nie potrafię...”, „Gdybym się nie jąkał...”

Kształtowanie postaw

- Uświadom klienta, że nastawienie na negatywy:
  - dają skutek przeciwny do zamierzonego
  - zwiększają możliwość wystąpienia niepłynności
  - negatywnie wpływają na postępy terapeutyczne
- Pozytywne deklaracje dotyczące swoich umiejętności komunikacyjnych
  - ➔ zwiększają szanse na uzyskanie poprawy
- Nagradzanie pozytywnych komentarzy
  - Odrzucanie negatywnych komentarzy
- Wykorzystanie rozmów na temat komunikacji do kształtowania postaw

Kształtowanie postaw

- Terapia poznawczo-behawioralna
  - Podejścia oparte na uważności (ang. *Mindfulness*)
  - Terapia akceptacji i zaangażowania
  - Terapia racjonalno-emotywna